Astana və Bakı Xəzərin ekosisteminin qorunması üzrə səyləri əlaqələndirir

Artan iqlim problemləri və Xəzər dənizinin dayazlaşması prosesi qarşısında ətraf mühit əməkdaşlığı region üçün strateji əhəmiyyət kəsb edir. Qazaxıstan Respublikasının ekologiya və təbii sərvətlər naziri Yerlan Nısanbayev AZƏRTAC-a verdiyi müsahibədə ölkəsinin ekoloji prioritetləri və Azərbaycanla əməkdaşlığın inkişafı barədə danışıb.

- Qazaxıstan ilə Azərbaycan arasında ekoloji əməkdaşlığın hazırkı vəziyyətini və perspektivlərini necə qiymətləndirirsiniz?

- Qazaxıstan ilə Azərbaycan arasında ekoloji əməkdaşlıq davamlı və sistemli şəkildə inkişaf edir. İki ölkənin müvafiq nazirlikləri arasında iqlim dəyişikliyi ilə mübarizədən tutmuş təbii sərvətlərin səmərəli istifadəsinə və biomüxtəlifliyin qorunmasına qədər ətraf mühit gündəliyinin əsas sahələrini əhatə edən möhkəm hüquqi çərçivə yaradılıb.

2024-cü il noyabrın 13-də COP29 çərçivəsində Qazaxıstan və Azərbaycan Ekologiya və Təbii Sərvətlər nazirlikləri arasında Anlaşma Memorandumunun imzalanması mühüm bir mərhələ oldu. Memorandum iqlim dəyişikliyinin azaldılması və uyğunlaşma, torpaq münbitliyinin bərpası, torpaq, meşə və mineral ehtiyatların idarə olunması, eləcə də birgə elmi tədqiqatlar, nadir və nəsli kəsilməkdə olan flora və fauna növlərinin qorunması sahəsində uzunmüddətli əməkdaşlığı inkişaf etdirməyi hədəfləyir.

Hidrometeorologiya ikitərəfli əməkdaşlıqda xüsusi yer tutur. Uzun illərdir ki, tərəflər müntəzəm olaraq hidrometeoroloji məlumatlar mübadiləsi aparır, iqlim icmallarını birgə hazırlayır və həm ikitərəfli, həm də MDB regional mexanizmləri çərçivəsində elmi-texniki əməkdaşlıq proqramları həyata keçirirlər.

Ümumilikdə, mövcud əməkdaşlığı effektiv və nəticəyönümlü kimi qiymətləndirmək olar. Artan iqlim və ətraf mühit problemləri nəzərə alınmaqla, Qazaxıstan və Azərbaycan arasında əməkdaşlığın daha da dərinləşdirilməsi, birgə layihələrin genişləndirilməsi, regional və beynəlxalq səviyyələrdə səylərin əlaqələndirilməsinin gücləndirilməsi üçün yaxşı perspektivlər var.

- Bu gün Xəzər dənizinin üzləşdiyi əsas ekoloji problemlər hansılardır və Qazaxıstan bunların həlli üçün nə kimi addımlar atır?

- Xəzər dənizi və onun drenaj hövzəsi Xəzər regionu ölkələrinin iqtisadiyyatı üçün böyük əhəmiyyət kəsb edir.

Qazaxıstanın Xəzəryanı ölkələrlə, o cümlədən Azərbaycanla əməkdaşlığı Xəzərin dəniz mühitinin qorunması haqqında Çərçivə Konvensiyası (bundan sonra Tehran Konvensiyası) çərçivəsində uğurla həyata keçirilir.

Tehran Konvensiyasının həyata keçirilməsi üçün Qazaxıstan ona əlavə edilən dörd Protokolu ratifikasiya edib və hazırda Xəzər dənizinin dəniz mühitinin vəziyyəti haqqında monitorinq, qiymətləndirmə və məlumat mübadiləsi haqqında Tehran Konvensiyasına əlavə olunan Protokol layihəsinin razılaşdırılması üzərində iş aparılır.

Hazırda təkcə Qazaxıstanın deyil, bütün Xəzəryanı ölkələrin üzləşdiyi əsas ekoloji problem son 30 ildə dəniz səviyyəsinin davam edən azalmasıdır.

Qazaxıstan Prezidenti Kasım-Jomart Tokayev bu məsələni çoxsaylı beynəlxalq forumlarda dəfələrlə qaldırıb və ötən il sentyabrın 8-də Qazaxıstan xalqına müraciətində Xəzər dənizinin su ehtiyatlarının qorunması üzrə Dövlətlərarası Proqramın hazırlanmasına başlamaq lazım olduğunu qeyd edib.

Bu baxımdan, artıq həmin məsələ ilə bağlı Xəzəryanı ölkələrin ətraf mühit qurumları, o cümlədən Azərbaycan Respublikası Ekologiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyi ilə işlərə başlanılıb.

Bundan əlavə, bu ilin 22-24 aprel tarixlərində Astanada Regional Ətraf Mühit Zirvəsinin keçirilməsi planlaşdırılır. Dəniz səviyyəsinin aşağı düşməsi kontekstində Xəzər regionunun üzləşdiyi əsas problemləri müzakirə etmək, eləcə də ölkələrin onları həll etmək üçün görməli olduqları tədbirləri əlaqələndirmək üçün plenar iclasın keçirilməsi nəzərdə tutulur.

- Qazaxıstan ilə Azərbaycan arasında Xəzər ekosisteminin qorunması və transsərhəd ətraf mühit monitorinqinin aparılması sahəsində koordinasiya nə dərəcədə vacibdir?

- Qazaxıstan ilə Azərbaycan arasında koordinasiya çox vacibdir, çünki Xəzər dənizindəki ekoloji proseslər transsərhəd xarakteri daşıyır və koordinasiyalı fəaliyyət tələb edir.

Öz növbəsində "Kazhidromet" Azərbaycan Respublikasının Milli Hidrometeorologiya Xidməti ilə birlikdə 1992-ci ildən bəri Hidrometeorologiya Sahəsində Əməkdaşlıq haqqında Saziş (Moskva, 8 fevral 1992), Elmi və Texniki Əməkdaşlıq haqqında Saziş (Almatı, 24 may 1993) və digərlərinə uyğun olaraq ikitərəfli və çoxtərəfli əməkdaşlıq çərçivəsində hidrometeoroloji məlumatlar mübadiləsi aparır və sıx əməkdaşlıq edir.

Hər il Qazaxıstan və Azərbaycan da daxil olmaqla MDB Dövlətlərarası Hidrometeorologiya Şurasının ölkələri MDB-yə üzv dövlətlərinin ərazilərində iqlimin vəziyyəti və dəyişməsi haqqında birgə İllik Hesabat hazırlayır.

Xəzər Dənizi Hidrometeorologiyası üzrə Koordinasiya Komitəsi (CASPCOM) çərçivəsində də əməkdaşlıq davam edir.

CASPCOM 1994-cü ildə Xəzəryanı dövlətlərin milli hidrometeorologiya xidmətləri tərəfindən Ümumdünya Meteorologiya Təşkilatının dəstəyi ilə yaradılıb.

Qazaxıstanın Xəzər dənizi sahili haqqında aşağıdakı məlumatlar hər il CASPCOM-a təqdim olunur:

1) Hidrometeoroloji məlumatlar (dəniz səviyyəsi, suyun temperaturu, səth axını və s.);
2) Xəzər dənizi səviyyəsi üzrə məlumat bülleteni üçün dəniz səviyyəsi məlumatları;
3) Xəzər bölgəsində (Qazaxıstan ərazisi) iqlimin vəziyyəti və dəyişməsi haqqında illik bülleten.

Bu sahədə iki ölkə arasında əməkdaşlıq qurulub.

- Qazaxıstan iqlim gündəliyi və "yaşıl iqtisadiyyata" keçid çərçivəsində hansı prioritetləri müəyyən edir?

- Qazaxıstan iqlim gündəliyini uzunmüddətli sosial-iqtisadi inkişafın və iqtisadi modernləşmənin ayrılmaz hissəsi kimi görür. Ölkənin əsas prioritetləri emissiyaların azaldılması, iqlim risklərinə qarşı dayanıqlığın artırılması, regionlar və əhali üçün ədalətli keçidin təmin edilməsi ətrafında cəmləşib.

İlk növbədə mərkəzi prioritetlərdən biri istixana qazı tullantılarının azaldılması və aşağıkarbonlu inkişaf modelinə keçiddir. 2026-2035-ci illəri əhatə edən təsdiq edilmiş Milli Səviyyədə Müəyyənləşdirilmiş Töhfə (NDC 3.0), 1990-cı il səviyyələri ilə müqayisədə 2035-ci ilə qədər tullantıların 17 faiz azaldılmasını şərtsiz hədəf olaraq müəyyənləşdirir və beynəlxalq dəstək ilə 25 faizə qədər daha yüksək hədəfi təmin edir.

İkinci prioritet enerji sektorunun transformasiyasıdır. Qazaxıstan bərpaolunan və digər aşağıkarbonlu enerji mənbələrinin inkişafı, enerji səmərəliliyinin artırılması və infrastrukturun modernləşdirilməsi yolu ilə enerji qarışığının şaxələndirilməsinə diqqət yetirir. 2035-ci ilə qədər elektrik enerjisi istehsalında aşağıkarbonlu istehsalın payı ən azı 35 faizə çatmalıdır. Eyni zamanda rəqabət qabiliyyətinin və davamlı artımın təmin edilməsində mühüm amil kimi qəbul edilən iqtisadiyyatın enerji intensivliyinin azaldılmasına diqqət yetirilir.

İqlim dəyişikliyinə uyğunlaşma ayrıca strateji hədəf kimi diqqət mərkəzindədir. Qazaxıstan iqlim risklərinin artıq iqtisadiyyata və əhalinin həyat keyfiyyətinə əhəmiyyətli dərəcədə təsir göstərdiyini qəbul edir. Bu baxımdan, kənd təsərrüfatı, su idarəçiliyi, enerji və infrastruktur da daxil olmaqla əsas sektorların və ərazilərin həssaslığının azaldılması üçün əsas vasitə kimi xidmət edəcək Milli İqlim Dəyişikliyinə Uyğunlaşma Planı hazırlanır.

İqlim siyasətinin bütün iqtisadi sektorlara inteqrasiyası da əsas prioritetdir. 2060-cı ilə qədər Karbon Neytrallığına Nail Olmaq Strategiyasının və müvafiq Yol Xəritəsinin həyata keçirilməsinin bir hissəsi olaraq, iqlim həlləri tədricən sənaye, nəqliyyat, kənd təsərrüfatı və regional siyasətlərə inteqrasiya olunur. Bu, "yaşıl keçid"in müstəqil ekoloji problem kimi deyil, texnoloji modernləşmə və iqtisadi şaxələndirmə vasitəsi qismində qəbul edilməsinə imkan verir.

Qazaxıstan Respublikasının Su Məcəlləsi su sektorunun iqlim dəyişikliyinə uyğunlaşmasını tənzimləyən normaları, o cümlədən daşqınlara və quraqlığa adaptasiya tədbirlərini müəyyən edir. Qazaxıstan Respublikasının Su Məcəlləsinin 31-ci maddəsinə uyğun olaraq, su ehtiyatlarının qorunması və istifadəsi üçün hövzə planlarında iqlim dəyişikliyinə uyğunlaşma üzrə konkret tədbirlər müəyyən ediləcək. Bu hövzə planları 2026-cı ildə Su Ehtiyatları üzrə İnformasiya və Analitik Mərkəzi tərəfindən hazırlanır.

Beləliklə, Qazaxıstanın iqlim gündəliyində olan prioritetlər iddialı emissiya azaldılmasını, iqlim risklərinə uyğunlaşmanı, iqtisadi modernləşməni və ölkənin uzunmüddətli davamlı və ədalətli inkişafını təmin etməyi birləşdirən hərtərəfli və strateji yanaşmanı ehtiva edir.

- Sizin zənninizcə, təcrübə və texnologiyalar mübadiləsi də daxil olmaqla Qazaxıstan ilə Azərbaycan arasında ekologiya sahəsində praktik əməkdaşlığı hansı sahələrdə genişləndirmək mümkündür?

- Əməkdaşlıq üçün perspektivli sahələrə neft dağılmalarının qarşısının alınması və cavab tədbirləri üçün peyk monitorinq sisteminin hazırlanması, rəqəmsal və innovativ ekoloji texnologiyaların tətbiqi, su ehtiyatlarının idarə olunması, biomüxtəlifliyin qorunması sahəsində təcrübə mübadiləsi, həmçinin birgə elmi və təhsil təşəbbüslərinin həyata keçirilməsi daxildir.

Bundan əlavə, bu il Aktauda Qazaxıstan Xəzər Dənizi Tədqiqat İnstitutunda Qazaxıstan və Azərbaycan da daxil olmaqla, Xəzəryanı dövlətlər arasında elmi əməkdaşlığı genişləndirəcək iki tədbir planlaşdırılır.

Bu tədbirlərdən birincisi "Xəzər dənizinin dəniz mühitinin monitorinqi: məlumatların ölçülməsi, emalı və ötürülməsinin müasir vasitələri" mövzusunda təlim seminarının təşkili və keçirilməsi ilə bağlıdır.

İkinci tədbir isə "Birgə elmi tədqiqatlar: Xəzər dənizinin mövcud problemlərinin həllinin açarı" adlı Tehran Konvensiyasının qüvvəyə minməsinin 20-ci ildönümünü qeyd etmək üçün keçiriləcək görüşdür.

Tədbirlərin bu ilin iyun-avqust aylarında Aktauda bütün Xəzəryanı dövlətlərdən mütəxəssislər və alimlərin iştirakı ilə keçirilməsi planlaşdırılır.

- Qazaxıstan-Azərbaycan ekoloji tərəfdaşlığı bütün Xəzər regionu üçün davamlı ekoloji gündəliyin formalaşmasında hansı rolu oynaya bilər?

- Qazaxıstan-Azərbaycan ekoloji tərəfdaşlığı Xəzəryanı dövlətlərin səylərinin birləşdirilməsində mühüm elementə və effektiv regional əməkdaşlığın nümunəsinə çevrilə bilər. İki ölkə arasında birgə təşəbbüslər əlaqələndirilmiş yanaşmaların inkişafına, etimadın qurulmasına və gələcək nəsillər üçün Xəzər dənizinin qorunmasına yönəlmiş uzunmüddətli davamlı ekoloji gündəliyin formalaşmasına töhfə verəcək.

Azərbaycan. - 2026.- 17 fevral (№ 30).- S.15.